

El contacontes com a proposta interdisciplinària per a Primària

Milagros Arteaga Checa

Professora Ajudant. Universidad de Jaén

María Luisa Zagalaz Sánchez

Catedràtica. Universidad de Jaén

Mar Cepero González

*Professora Associada. Universidad de Jaén
Departament de Didàctica de l'expressió musical,
plàstica i corporal. Àrea d'Expressió Corporal*

Paraules clau

expressió, conte, interdisciplinària, currículum, Primària

Abstract

In this proposal, we use the story-teller as is suggested in the curriculum, to achieve a globalised piece of work which provides students with a significant learning of the contents of the different areas that the curriculum indicates for the primary stage. It is proposed in such a way that there exists an implication on the part of the group of teachers in the process of elaboration achieving in this way greater student motivation in which the spirit of collaboration and co-operation is seen to be reflected in their teachers.

We offer a general view of the objectives that can be developed from a procedural, thematic and postural point of view. At the same time, we set out performance guide-lines in the intervention of the teachers group at the moment of application, considering for this the characteristics that the elements possess in the process of teaching and the methodological aspects to be taken into account when the story-teller has to act.

Evaluating this proposal in the physical education area, we shall give previous consideration to the story-teller application, and once these have been overcome, we can organise them in our sessions.

Resum

A la proposta que presentem, fem servir el "contacontes", tal i com es proposa en el disseny curricular, per tal d'aconseguir un treball globalitzat que procuri als alumnes un aprenentatge significatiu dels continguts de les diferents àrees que el currículum marca per a l'etapa de primària.

El plantejament es proposa de manera que existeixi una implicació per part del grup de professors en el procés d'elaboració, aconseguint d'aquesta manera una major motivació dels alumnes, que veuen reflectit en els seus educadors l'esperit de col·laboració i cooperació.

Oferim una visió general dels objectius que es poden desenvolupar des del pla procedimental, temàtic i actitudinal. Al mateix temps, marquem unes pautes d'actuació en la intervenció del grup de professors a l'hora d'aplicar-lo, tot considerant les característiques que tenen els elements que intervenen en el procés d'ensenyament i els aspectes metodològics a tenir en compte a l'hora d'aplicar el "contacontes".

Tot valorant aquesta proposta des de l'àrea d'educació física es donaran unes consideracions prèvies a l'aplicació del "contacontes" i un cop les hem superat les podem organitzar en les nostres sessions.

Introducció

El "contacontes" és una proposta metodològica que consisteix a representar un conte narrat que en la seva totalitat ha estat elaborat pels alumnes i orientat pel conjunt de professors. Amb aquest treball aconseguim que en l'etapa de primària el nen aconsegueixi tenir consciència del seu propi cos com espai de percepció pròpia que li possibiliti l'expressió i comunicació de forma intencional i creativa, tal i com ho manifesta el nostre sistema educatiu en aquesta etapa.

Amb el "contacontes" es pretén treballar principalment l'expressió corporal en l'etapa de primària. Volem escapar de les idees tecnicistes que no serien apropiades en el desenvolupament d'aquest tipus de continguts per a convertir aquesta activitat en una estratègia lúdica basada en la motivació i l'interès del nen, com a principals elements educatius, aconsellant l'acció com a element bàsic de l'aprenentatge i la globalització com a la metodologia més adient (Espinosa i Vidanes, 1991). Per això, interdisciplinitzarem les dife-

rents àrees del currículum, tot organitzant els continguts de manera que despertin l'interès i la motivació dels alumnes, i d'aquesta manera, a més de desenvolupar la capacitat expressiva, es podrà desenvolupar qualsevol contingut reflectit en el currículum d'aquesta etapa.

Com ens diuen Arteaga i altres (1997), per desenvolupar l'expressió corporal en primària, els jocs d'exploració del cos i de l'espai realitzats individualment i en grup, potencien el sentiment, acceptació i coneixement corporal necessaris per al desenvolupament de la sensibilitat, l'autoestima i la valoració de la configuració i funcionament del cos. A través del gest corporal, el nen expressa les seves emocions i vivències. Per al desenvolupament d'aquest tipus d'expressió, el nen explorarà i percebrà de forma autònoma les seves pròpies sensacions. Per al nen aquests tipus de propostes li proporcionen el plaer de la invenció vivenciada, són un mitjà d'exterioritzar la vida interior, al mateix temps que serveixen perquè els components del grup es coneguin, i permeten que el nen doni resposta a la realitat social a què pertany.

Igual que en la proposta que s'exposa en aquest article, podrien fer-se servir per a ensenyar intencions educatives similars moltes metodologies; però si considerem l'aprenentatge com un procés social i personal que el subjecte construeix en relacionar-se amb les persones i la cultura en què viu, l'educació hauria de ser entesa fonamentalment com un procés comunicatiu; per això, el més lògic és utilitzar mitjans que fomenten aquesta comunicació-aprenentatge. Valorar el procés educatiu d'aquesta manera requereix un principi metodològic que pot crear situacions que afavoreixin la interacció professor-alumne, aspecte de gran rellevància per tal d'afavorir un clima estimulant i favorable per al desenvolupament dels aprenentatges. Per tant, amb aquesta activitat es persegueix desenvolupar el seu interès i respecta en tot moment la seva forma de veure el món, alhora que es desenvolupa el diàleg entre ells. D'aquesta manera, el professor els proposa, d'una manera

atractiva, crear alguna cosa amb una finalitat i utilitat clares.

En resum, amb el "contacontes" l'objectiu és destacar la part positiva de l'aprenentatge significatiu i vivencial a través d'aquesta proposta principalment pràctica, en el desenvolupament de la qual hi ha lloc per a les aportacions de totes les persones que hi participen en la seva realització.

Objectius que es desenvolupen

Encara que amb aquesta activitat poden desenvolupar-se molts objectius marcats en l'etapa de primària, el que principalment anem a destacar per estar dins l'àrea d'educació física i estar relacionat directament amb el desenvolupament de la capacitat expressiva és el següent:

"Utilitzar els recursos expressius del cos i el moviment per tal de comunicar sensacions, idees i estats d'ànim i comprendre missatges expressats d'aquesta manera."

Analitzar aquest objectiu permet reflexionar sobre les possibilitats i estratègies a seguir per treballar interdisciplinàriament entre les àrees del currículum tot utilitzant sens cap mena de dubte l'activitat motriu com enllaç òptim amb la realitat del nen en aquestes edats. Segons el Ministerio de Educación y Ciencia (MEC), el procés d'ensenyament-aprenentatge ha de basar-se en un plantejament integrat; per això, a les àrees del currículum hi haurà línies de connexió, i s'establiran tres plans:

Pla procedimental

Es tracta d'interrelacionar destreses de les diferents capacitats que desenvolupa cada àrea. Tot prenent la capacitat d'expressió i comunicació, interrelacionaran les àrees que la desenvolupen en funció dels diferents tipus de codis: verbal, corporal, plàstic, lògic, etc. L'element globalitzador en l'àrea d'educació física consistirà en la bona capacitat de

l'individu per a expressar-se i comunicar-se fent servir diferents codis; la capacitat de comunicar-se amb altres a través del llenguatge, l'activitat artística i la de moviment, etc.

Pla temàtic

La pròpia activitat a què ens referim, el "contacontes", independentment del centre d'interès triat en el conte (tema de què tracta), permet relacionar fàcilment i per ell mateix, la dramatització, destreses del llenguatge, l'educació artística i l'educació física.

Però serà a través d'aquest centre d'interès com aconseguirem la troballa entre les diferents àrees del currículum, tot permetent fer un desenvolupament de qualsevol altre contingut, fent servir aquest últim com a tema a desenvolupar en la representació del conte. Aquest tema triat podrà pertànyer a qualsevol àrea del currículum.

Pla actitudinal

"El contacontes" pot proporcionar-nos una forma ideal per a fomentar multitud d'actituds en el grup.

Tot considerant la proposta com una activitat que desenvolupa especialment la capacitat expressiva del nen, la influència que té sobre el desenvolupament de valors està en l'ajuda que proporciona al nen en el seu coneixement personal i en la socialització, a més de fomentar actituds d'autonomia progressiva i de confiança en les pròpies aportacions que fa cada subjecte, junt amb la cooperació i el respecte per les aportacions dels altres que es requereixen a l'hora de posar-la en pràctica. Amb la seva aplicació podem afirmar que en el pla actitudinal és enriquidora en un alt índex.

Com acabem d'esmentar, el pla actitudinal es pot veure desenvolupat de forma prioritària amb activitats que tinguin les característiques de la proposta que és objecte d'estudi en aquest article. En aquestes activitats es desenvolupa el coneixement personal del nen, acostant-lo a ell mateix i a les possibilitats de comunicar de tot el seu cos; es persegueix un procés de desinhibició personal i un coneixement expressiu-seg-

mentari adaptat en tots dos casos a les circumstàncies que marca l'entorn on es trobi el nen. Com l'activitat es realitza en grup, l'alumne desenvolupa la seva capacitat de sociabilització i, per tant, la comunicació interpersonal, tot proporcionant-lo una actitud més relaxada dins del col·lectiu que el permeti aprofundir cap a un tipus de comunicació introjectiva, deixant que es reflecteixin les seves manifestacions internes i personals de forma espontània.

Encara que ens hem referit principalment a l'àrea d'educació física, aquesta activitat té en cada una de les àrees en què intervé una importància tan rellevant com la importància que li doni el professor a cada objectiu que es pretén desenvolupar. Ha de quedar clar que no és principalment una activitat de l'àrea d'educació física, sinó que ha de partir-se d'una visió general i unificada de totes les matèries que hi intervenen.

Intervenció del grup de professors

Aquesta proposta ha de ser portada a Junta de Professors, on es proposarà i s'establirà el compromís de cada una de les àrees per a portar-la a terme. Un cop d'acord, els professors hauran de reflectir-lo en la seva programació d'aula, per temporalitzar-lo de forma conjunta durant el curs acadèmic. Caldran unes pautes a seguir per tots per tal que en cada assignatura es treballin, de forma paral·lela, els continguts necessaris que estiguin relacionats; i finalment, s'unificaran les diferents parts desenvolupades per cada una de les àrees, restant reflectida de forma global la proposta plantejada.

A més, cal que el conjunt de professors treballi com un equip. Ofereix grans possibilitats l'alumne, ja que la proposta li proporciona un alt grau de motivació en general, i en allò relacionat amb les diferents àrees en particular, augmenta el seu interès. Els propis professors es beneficien d'aquesta forma de treball, ja que milloren la seva formació i coneixements, i al mateix temps, l'alumne comprova la importància que té la cooperació i el treball col·lectiu, i això es veu reflectit en l'actuació dels seus professors.

Al mateix temps, aquest tipus d'activitats permetran al professor de conèixer de forma més propera als alumnes, tot establint amb ells una relació més propera, personal i directa respecte dels seus comportaments i actituds, i convertint el procés educatiu en un projecte compartit entre docents i alumnes en què es desenvolupen la capacitat cognitiva, expressiva, motriu i física, de forma conjunta. El nombre de variables que intervenen en el contacontes necessita d'una contínua tasca col·lectiva, tant en el seu disseny com en la seva posada en pràctica, necessita la tasca conjunta dels professors vinculats a les diferents àrees implicades.

Característiques dels elements que intervenen en el procés d'ensenyament

Amb relació a la proposta que plantejarem, desenvolupem els elements que la constitueixen:

Tècnica d'ensenyament

La proposta està orientada cap a l'utilització d'una tècnica per indagació. Prèviament els alumnes hauran d'haver madurat, amb propostes menys exigents, que aquest tipus de tècnica d'ensenyament, ja que és necessari que es compleixi un procés de maduració. Amb aquest tipus de treball, qualsevol activitat que plantejarem que sigui acceptada pels alumnes i a més hi participin, tindrà una major resposta i col·laboració per part del grup. Per tal que això es compleixi, el col·lectiu de professors ha de proposar tasques que la seva execució sigui un repte. Actuaran estimulants suggerint, orientant, controlant, valorant, proposant altres solucions, dinamitzant i informant, des d'una actitud positiva, obrint noves possibilitats i basant-se en els processos d'ensenyament-aprenentatge però serà l'alumne el protagonista de l'acció.

Interacció socioafectiva

Ja que l'aprenentatge és considerat un procés social i personal que es construeix —si

s'entén l'educació com un procés de comunicació— es considerarà important la interacció social i del llenguatge per a l'aprenentatge dels individus, tot considerant l'escola com un context organitzat de relacions comunicatives.

Segons el tipus d'activitat que es realitzi, la interacció socioafectiva en l'aprenentatge serà major o menor. La proposta de què és objecte aquest article propicia en gran mesura les relacions socioafectives tant entre els alumnes amb el grup de professors, com entre els mateixos alumnes, perquè interrelaciona les diferents àrees en un procés comunicatiu amb diferents tipus de missatges. Tot realitzant aquest tipus d'activitat creem ambients que afavoreixen el coneixement personal i la socialització, tot propiciant el desenvolupament dels aprenentatges i creant vincles positius entre els alumnes a través d'una interacció solidària i cooperativa.

Interacció d'organització i control

En general l'organització en cada una de les àrees es configurarà formant diferents grups que estaran dirigits per un coordinador i que, alhora, treballaran de manera autònoma a la resta de grups establerts en aquesta àrea. Aquests grups hauran de seguir les consignes que temporalment els proporcionen el professor i aportaran periòdicament el treball realitzat fins aquest moment. En el "contacontes" és imprescindible que intervinguin i participin tots els alumnes de la classe en elaborar les parts a desenvolupar per cada àrea.

En les àrees actuaran unes abans que d'altres, ja que hi ha parts de l'activitat que són prèvies per desenvolupar les parts següents (l'elaboració del conte), encara que, en molts casos varies àrees actuen alhora, tot complementant-se entre si (assaig de personatges, elaboració de vestuari, decorats, danses, etc.).

A més d'aquesta organització general, de forma particular cada professor programa els continguts propis de la seva assignatura, tot establint una organització de la classe en què s'atorguen els rols que acomplirà cada alumne atenent a les seves individualitats.

Periòdicament, els professors de les diferents àrees es reuniran; els coordinadors dels grups de treball ho faran igualment i d'aquesta manera, es posaran en comú les aportacions i imprevistos portats a terme fins al moment.

Aspectes metodològics a l'hora d'aplicar el contacontes

D'entre tot el grup es triarà un tema que serà l'epicentre sobre el qual s'estructuri tota l'activitat. La temàtica pot tenir caràcter lliure, o bé ajustar-se als continguts d'alguna de les matèries o temes transversals. A manera d'exemple, podran assenyalar-se "els artistes", "els exploradors", "el bosc", "els esportistes", etc. L'elecció es realitzarà per part dels alumnes, encara que el professor pot donar consignes, i a partir d'aquesta proposta inicial d'un dels professors, els alumnes construeixen tot el treball amb un tema proper al que correspon en aquest moment amb els continguts que rep en aquesta àrea en concret.

A partir d'aquest moment, cada una de les àrees treballarà i crearà la part que tingui assignada per crear el "contacontes". L'assignació dependrà de l'afinitat de l'àrea amb les diferents parts a desenvolupar per a la seva elaboració. Aquestes parts són les següents:

- Triar el tema.
- Redactar el conte i distribuir els personatges.
- Triar la música dels balls que es realitzaran en el conte.
- Fabricar els decorats.
- Confeccionar el vestuari.
- Preparar els balls.
- Triar músiques de fons.
- Assajar el conte.

Per tal de coordinar aquest procés, cal que els professors mantinguin reunions periòdiques que els permetin valorar el treball realitzat respecte del que van programar prèviament. D'aquesta manera

podran organitzar-se i ajustar-se als plans previstos.

Intervenció des de l'àrea d'Educació Física

Consideracions prèvies a l'aplicació del "contacontes"

El "contacontes" consisteix a representar un conte narrat que ha estat elaborat, en la seva totalitat, pels alumnes.

Per introduir aquest treball de desenvolupament expressiu dins de la nostra àrea, prèviament es realitzaran sessions en què s'inclouin diferents activitats relacionades amb la representació, la improvisació, els gestos i les danses. Es realitzaran utilitzant la major gamma possible de recursos expressius.

Un cop que l'alumne es troba familiaritzat amb aquestes propostes s'augmentarà la responsabilitat que aquest haurà de tenir en les futures activitats. Aquestes activitats es caracteritzaran per un increment de la implicació de l'alumne, i, per tant, per un augment de la responsabilitat que aquest ha d'assumir-ne. Les propostes s'aniran estructurant conforme avancem fins conformar la proposta interdisciplinària del "contacontes".

El "contacontes" en les nostres sessions

Quan l'alumne ha madurat en aquest tipus de treball amb les propostes realitzades en sessions prèvies a aquesta activitat, s'inicia el procés d'elaboració del "contacontes" en la part que correspon a l'àrea d'educació física.

Les funcions que es desenvoluparien dins de la nostra àrea serien:

- Elaborar petites danses que s'inclouran en diferents parts del "contacontes". Es reflectiran en el guió i caracteritzaran els personatges i situació en què es trobi el conte en el moment de realitzar-la.
- Elecció de la música de les danses i assaig d'aquestes.

- Assaig dels personatges tot seguint el guió, fent servir els diàlegs si s'han inclòs (pot narrar-los el narrador i els nens dramatitzar-los), els gestos i les postures dins de la pròpia representació, i les accions i moviments que hauran de realitzar per l'espai durant la narració del "contacontes".
- Es combinarà l'execució de les danses amb la representació de la part del conte en què estiguin immerses.
- Realitzarem assajos de tot el "contacontes" incloent-hi les danses en cada una de les parts.

Quan ens apropem a la representació final, dedicarem unes sessions a assajos generals. En elles detallarem l'organització i distribució definitives, de manera que puguem controlar la música i la parada i desaparada de decorats i vestuari.

Hem d'assenyalar que el grau de desenvolupament que li vulguem imprimir a aquesta activitat, dependrà del temps disponible, del grau d'implicació de les diferents àrees i dels objectius que es preten guin aconseguir. Amb això volem manifestar que la proposta és altament flexible a les necessitats que en cada moment tingui el docent.

Bibliografia

- ARTEAGA, M., VICIANA, V., CONDE, J. (1997). *Desarrollo de la expresividad corporal. Tratamiento globalizador de los contenidos de representación*. Barcelona. INDE.
- BOSSU, H. & CHALAGUIER, C. (1987). *La expresión corporal. Método y práctica*. Barcelona. Martínez Roca.
- CASTAÑER, M & CAMERINO, O. (1991). *La educación física en la enseñanza primaria*. Barcelona. INDE.
- (1992). *Unidades didácticas para primaria I*. Barcelona. INDE.
- CHAVARRIA, X. (1993). *La educación física en la enseñanza primaria: del diseño curricular base a la programación de las sesiones*. Barcelona. Paidotribo.
- DELGADO, M. A. (1991). *Los estilos de enseñanza en la educación física. Propuesta*

- para una reforma de la enseñanza. Granada. Universidad de Granada.
- DÍAZ, J. (1994). *El currículum de la educación física en la reforma educativa*. Barcelona. INDE.
- DIVERSOS AUTORS (1993). *La educación física en primaria; reforma*. Vol. I. Barcelona. Paidotribo.
- *La educación física en primaria; reforma* Vol. II. Barcelona. Paidotribo.
 - *Fundamentos de educación física para enseñanza primaria*. Vol. I. Barcelona. INDE.
 - *Fundamentos de educación física para enseñanza primaria*. Vol. II. Barcelona. INDE.
 - *Colección de materiales curriculares básicos para la educación primaria en Andalucía*. Sevilla. Junta de Andalucía. Consejería de Educación y Ciencia. Toms I, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.
- ESPINOSA, A & VIDANES, J. (1991). *La nueva ordenación de la educación Infantil*. Madrid. Escuela Española.
- GARCÍA, A., POMARES, C., SERRANO, M. (1992). *La educación física en educación primaria I*. Documentos para la reforma núm. 16. Madrid. Alhambra Logman.
- (1993). *La educación física en educación primaria II*. Documentos para la reforma núm. 17. Madrid. Alhambra Logman.
- GRONDONA, L. & DÍAZ, N. (1989). *Expresión corporal. Su enfoque didáctico*. Buenos Aires. Nuevo Extremo.
- MOTOS, T. (1985). *Juegos y experiencias de expresión corporal*. Barcelona. Humanitas.
- SCHINCA, M. (1988). *Expresión corporal*. Madrid. Escuela Española.
- SEFCHOVICH, G. & WAISBURD, G. (1992). *Expresión corporal y creatividad*. Mèxic. Trillas.
- TORRESCUSA, L.C. et al. (1993). *Educación Física. 1.º ciclo de educación primaria*. Libro del profesor. Saragossa. Edelvives.
- (1993). *Educación Física. 2.º ciclo de educación primaria*. Libro del profesor. Saragossa. Edelvives.
 - (1994). *Educación Física. 3.º ciclo de educación primaria*. Libro del profesor. Saragossa. Edelvives.
- TORRESCUSA, L.C. & COTERÓN, F.J. (1996). *Educación Física. 1º Secundaria*. Libro del profesor. Saragossa. Edelvives.
- VICIANA, G. & ARTEAGA, M. (1997). *Las actividades coreográficas en la escuela*. Barcelona. INDE.